

II Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

5. Розвідка: Росія планує в себе теракти для звинувачення України. URL: <https://www.dw.com/uk/rozvidka-rosiiski-spetssluzhbyplanuitterakty-v-rf-dlia-zvynuvachennia-ukrainy/a-61442505>

6. Російські окупанти примусово вивезли з України вже понад 120 тис. дітей. URL: https://zaxid.net/rosiyski_okupanti_primusovo_vivezli_z_ukrayini_vzhe_ponad_121_tisyach_u_ditey_n1540606

7. У Маріуполі загинули майже 5 тисяч людей, в облозі – 170 тисяч: оцінки влади. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/28/7335261/>

8. Шість тяжких порушень щодо дітей під час війни. Як діти стали передовими мішенями у збройних конфліктах. URL: <https://www.unicef.org/stories/children-under-attack-six-grave-violations-against-children-times-war>

9. Ювенальні прокурори: через збройну агресію РФ в Україні загинули 198 дітей. URL: <https://www.gp.gov.ua/>

УДК 37.014(073)

Радченко О., канд. пед. н., доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимир Гнатюка, Україна

Вихор С., канд. пед. н., доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимир Гнатюка, Україна

ЦІННІСНІ ЗАСАДИ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Radchenko O., PhD, Assoc. Prof.

Vykhor S., PhD, Assoc. Prof.

VALUE PRINCIPLES OF EDUCATION: REALITIES AND PROBLEMS

На долю України і українців випало чимало випробувань, які ще раз дозволяють констатувати, що без формування у суспільстві загальнолюдських цінностей і високих моральних особистісних якостей неможливо здолати ті кризові явища з якими стикається українське та світове співтовариство.

На тлі воєнних злочинів Росії виникає закономірне запитання: як «братній» народ зміг виявити себе жорстоким агресором та насильником? На нашу думку, по-перше, це великодержавницька позиція Росії щодо інших народів, їх приниження та почуття «вишості», яке плекається з дитинства. Методологія трактування історичних явищ значною мірою обумовлена необхідністю вирішення політичних задач, що визначені в документах Міністерства освіти і науки РФ: «Особливу роль в створенні нового образу Росії набуває інтерпретація ключових подій і фактів російської історії та побудова на цій основі траєкторії майбутнього Росії, прогнозування її впливу на світове співтовариство. Варто мати на увазі, що фальсифікація історії виступає одним із засобів політичної боротьби» [1, с. 5-6]. Фактично, це є свідченням того факту, що вся ідеологія підпорядковується політичному курсу, має на меті не вільний, всебічний розвиток особистості, а виконує політичне замовлення. У такому контексті загальнолюдські цінності не лише відходять на другий план, а перешкоджають впровадженню політичної волі.

По-друге, «коли ми кажемо про особистість, то треба мати на увазі, що особистість – це не тільки неповторність індивіда, це й індивідуальна неповторність нації. Кожна нація – це теж історична особа. І все те, що я буду казати про особу, має відношення і до нації. Отже нація повинна постійно звертатися до своєї самості, відновлювати її, здійснюючи через врахування своєї історії, свого історичного досвіду,

II Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

шлях до самої себе. Тут духовність співпадає з національною ідеєю. Це особливо яскраво виявляється стосовно українського етносу, який має велику історію, що визначає його як специфічно український автопортрет людства», зазначає визначний український вчений, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Сергій Борисович Кримський [4].

Фактично, кожна нація намагається виокремити свою ідентичність, але не кожна нація, як от російська, часто лицемірить щодо ціннісних начал, хоча проголошує їх через православ'я та «духовні скрепи». Лицемірство виражається через використання усіх можливих ідеологічних методів та засобів впливу не лише на власне суспільство, а й на активну пропаганду за межами країни.

У цьому сенсі слухними є роздуми С. Кримського: «ідеї, особливо абстрактні ідеї, це такі речі, які можна повернути і в позитивний, і в негативний бік. Вони дуже легко перекручуються. Це і, зокрема, наочно показано в романі Василя Гроссмана «Життя та доля». За його сюжетом герой, сидячи в німецькому таборі, каже своєму товаришу по нещастю: «Я проти ідеї добра, тому що Гітлер може використовувати ідею добра для виправдання цього табору, для «покращення раси». Але я – за доброту. Адже доброту, тобто людську якість, не можна таким чином спотворювати». Духовність – то і є формування людських якостей; проблема, що для нас дуже важлива» [4].

Трагічні аналогії бачимо у сьогоднішні: так звана «спецоперація в Україні», яка є насправді повномасштабним вторгненням Росії в Україну, російським керівництвом і пропагандою «виправдовується» «захистом і допомогою російськомовному населенню», а жахливі звірства проти мирного населення називаються фейками. При цьому, треба віддати належне деяким світовим лідерам, які війну в Україні відкрито називають геноцидом, хоча є керівники, які ці дії не трактують як злочинні, а росіян і українців продовжують називати «братами».

По-третє, застосування цих методів впливу «глибоко» обґрунтовується науковою термінологією. Наприклад, аналізуючи структуру сучасного історико-педагогічного знання та підходи до його продукування, російські науковці трактують загальну методологію педагогічної науки згідно трьох трактувань: детерміністського, що представляє розвиток освіти як закономірний лінійно-поступальний процес; синергетичного, в основі якої лежить нелінійний підхід до осмислення генезису освіти; та трансцендентального, де Божественному началу всесвітнього педагогічного процесу надається основна роль [1, с. 59].

Учені визначають механізм розвитку глобального педагогічного процесу з одного боку, як наростання синхронності внаслідок посилення міжнародних зв'язків, так і діахронності, оскільки збільшується культурне різноманіття цивілізацій. Такий стан, частково обумовлює відсутність глобальної педагогічної культури. «Генезі педагогічного світогляду властива своя внутрішня логіка, яка не співпадає (але своєрідно резонує) із зовнішніми детермінантами.

Прикладом подібної дисгармонії (причому трагічної) є вибір напряму вільного виховання педагогічною системою В. О. Сухомлинського в кінці 60-х років, коли він усією своєю гуманістичною спрямованістю відійшов від політичних установок того часу» [1, с. 61].

Таким чином, російська педагогіка продовжила радянську традицію, яка систематичною і цілеспрямованою критикою людяної та творчої позиції В. О. Сухомлинського завчасно позбулася Великого педагога і вкотре підкреслила, що ідеологічні установки набагато важливіші загальнолюдських цінностей та справжнього гуманізму.

Ми переконуємося, що ціннісні уявлення регулюють поведінку людей і стосовно сучасних їм реалій, визначають їх поведінку. Обираючи спосіб життєдіяльності,

II Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

оцінюючи привабливість політичних стратегій, порівнюючи запропоновані суспільні моделі розвитку, громадяни визначають власну програму діяльності, моделюють певний спосіб ставлення до влади, держави, безпосереднього оточення [3].

Усе вище зазначене спонукає проаналізувати, а які ціннісні орієнтації є домінуючими серед української студентської молоді – верстви суспільства, яка в майбутньому, у силу своєї професійної діяльності, матиме значний вплив на формування підростаючого покоління.

Серед здобувачів вищої освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка у період з грудня по лютий 2021-2022 року було проведено опитування, яке основним із завдань ставило проранжувати поняття щодо надання їм пріоритетності при виборі працівника (громадська діяльність; диплом вузу; стажування, вміння працювати в digital-середовищі; спеціальність; особистісні якості і соціальні навички; професійні знання). Завдання виконували студенти 1 курсу бакалаврату та 1 курсу магістратури. Загалом в опитуванні взяло участь 124 респонденти (59 магістрантів та 65 першокурсників). Результати представлені на рис 1.

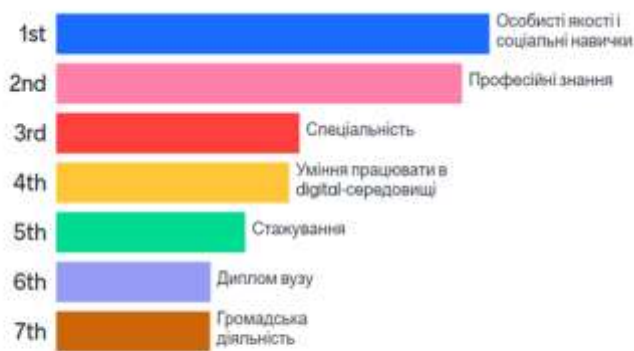

Рис. 1. Ранжування значущості понять при виборі працівника

Прикметно, що серед запропонованих понять перші дві позиції належать саме особистим якостям і соціальним навичкам та професійним знанням з очевидним домінуванням перших.

Уже на початку квітня 2022 року, ми запропонували цим же студентам вказати ті якості особистості, які стали для них найважливішими після 24 лютого, дня, який змінив наше ставлення до життя, спонукав до переосмислення цінностей. Результати представлені на рис. 2.

Показово, що студенти вказують саме такі загальнолюдські цінності як: добро, чесність, людяність, співчуття, порядність тощо. Порівняння даних двох опитувань і враховуючи результати як у мирний час, так і у період воєнного стану, дозволяє констатувати, що українське студентство орієнтоване на врахування особистісних якостей і загальнолюдські цінності. Приємно, що молодь усвідомлює значущість саме цих компонентів, адже «морально-духовна зрілість особистості, сформованість її ціннісних орієнтирів є запорукою успішності її діяльності на благо своє й усього суспільства [2, с. 215].

На нашу думку, у реаліях воєнного часу набуває нового трактування теза представника української гуманістичної педагогіки В.О. Сухомлинського «Знання без виховання – меч у руках божевільного», адже перехід від репродуктивного засвоєння знань до продуктивного передбачає критичний аналіз та осмислення інформації, генерування власних думок та ідей на основі засвоєних знань і постійне самовиховання, саморозвиток і пізнання.

Рис. 2. Найважливіші якості особистості

Отже, навіть не дуже глибокий огляд тенденцій розвитку російської педагогічної науки дає змогу виявити ряд суперечностей, які спричинили війну 2022 року та її жорстокий характер: між великодержавницькою позицією Росії щодо інших народів та її намаганням «захистити» ці народи; між проголошенням ціннісних начал в освіті та лицемірним ставленням до їх дотримання серед окремих категорій громадян; між педагогічною культурою та глибинною орієнтацією на політичне замовлення.

Орієнтація на загальнолюдські цінності, духовна єдність нації стали консолідуючим чинником у протистоянні ворожій російській агресії, ще раз підтвердили важливість формування у суспільстві істинних цінностей, розвитку духовності особистості та засвідчили орієнтацію українського студентства на добро, людяність, чесність. Це дозволить мінімізувати негативні наслідки будь-яких катастроф та досягти перемоги над ворогом.

Література

1. Богуславский М. В. История педагогики: методология, теория, персоналии: Монография. М.: ФГНУ ИТИП РАО, Издательский центр ИЭТ, 2012. 434 с.
2. Груць Г. М. Ціннісно-сміслові основи сучасного освітнього процесу: постановка проблеми. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції* (13-14 травня 2021 р., м. Тернопіль). Тернопіль: Вектор, 2021. С. 214-218. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19909/1/61_HRUTs.pdf
3. Пазенок В. С. Філософія. К.: Академвидав. 2008, 280 с.
4. Сергій Кримський Принципи духовності XXI століття. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/sergiy-krimskiy-principi-duhovnosti-hhi-stolittya> (дата звернення 15.04.2022)

УДК 94 (477)

Рудик М., викладач

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

ЖІНКИ-УКРАЇНКИ В УМОВАХ ВІЙН: ІСТОРІЯ ПИТАННЯ